

การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

Local Literary Learning by Using Knowledge Management Process

บัวผิน ฝาแก้ว¹ ศักดิ์พงศ์ หอมหวล² และสมบัติ ฤทธิเดช³

Buaphin Fakaew,¹ Sakpong Homhuan,² and Sombat Rittidesh³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ **ประการแรก** เพื่อศึกษาระดับความต้องการในการดำเนินการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น **ประการที่สอง** เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้และ **ประการที่สาม** เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 27 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 คน เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสำรวจระดับความต้องการการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ 2) การสนทนากลุ่ม 3) เรื่องเล่าเจ้าพลัง 4) การสกัดขุมความรู้ 5) การสังเคราะห์แก่นความรู้ 6) แบบบันทึกผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ 7) การถอดบทเรียน 8) เวทียืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความต้องการในการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม อันประกอบด้วย 1) ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ 2) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ รวมทั้งสิ้น 193 คน เป็นเพศชาย 79 คน คิดเป็นร้อยละ 40.93 ของทั้งหมด ในส่วนของอายุของผู้ตอบแบบสำรวจมีอายุอยู่ในช่วง 10-20 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.41 ของทั้งหมด ส่วนระดับการศึกษามีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43 ของทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ต่างมีความต้องการให้จัดการเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ จำนวน 5 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) เรื่องเล่าเจ้าพลัง 2) การสกัดขุมความรู้ 3) การสังเคราะห์แก่นความรู้ 4) การบันทึกผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ 5) การถอดบทเรียน

3. กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น มีกระบวนการในการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การศึกษาความต้องการการจัดการเรียนรู้วรรณกรรม

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ป.ด. (การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ DODT (Organization Development and Transformation) อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รับต้นฉบับ 10 เมษายน 2553 รับลงพิมพ์ 16 กรกฎาคม 2553

ท้องถิ่น 2) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 3) กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 4) การประเมินกระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ : วรรณกรรมท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) study the level of necessity in performing the local literary learning process; develop the local literary by using knowledge management process; and obtain the local literary learning process relating to the context and the needs of the community. The target group of this research consisted of 27 9th grade students at Ban Mekdum School, in the first semester of the academic year 2009, under Maha Sarakham Educational Service Area Office 2, and 3 local indigenous people, selected through the purposive sampling technique. The instruments and methods used for data collection were a survey's requirement form for the local literary learning by knowledge management process; focus group discussion; storytelling; knowledge assets; core competence synthesis; the record result form of after the learning activities; lesson distilled; and affirmation of information reliability. The statistics used for data analysis were percentage, mean and standard deviation.

The results were as follows:

1. The need levels in learning local literary given by the three groups of informants, including teachers at Ban Mekdum School, 9th grade students' parents and local indigenous people, and 9th grade students at Ban Mekdum School. There were 193 informants in total: 79 of those are males (40.93%), most of the informants were 10-20 years old (40.41%), completing their education at the lower secondary school (43%). Most of the informants wanted to maintain local literary learning for future local culture.

2. Five activities used for the development of local literary learning process were storytelling, knowledge assets, core competence synthesis, the record result form of after the learning activities, and lesson distilled.

3. Four main steps of local literary learning process relating to the context and the need of the community were the study of needs for local literary learning, the design of activity for local literary learning, process local literary learning, and assessment of the local literary learning process.

Keywords : Local Literary, Knowledge Management

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จึงมุ่งการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศโดยการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้คู่กับการเสริมสร้างคุณธรรมให้เข้มแข็ง โดยพัฒนาคุณภาพคนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดี รู้รัก

และสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีและค่านิยมที่ดีงามมีร่างกายแข็งแรงได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเท่าเทียมกันสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตพร้อมทั้งเร่งพัฒนากำลังคนระดับกลางและระดับสูงให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานและสอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่โดยเฉพาะการพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีความเป็นเลิศบนฐานของการพึ่งตนเองสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

โรงเรียนบ้านเม็กดำมีกระบวนการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยโรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้โดยได้นำรูปแบบ เครื่องมือที่โครงการแนะนำมาปรับใช้ในโรงเรียนและนำลงสู่ชั้นเรียนซึ่งนายแพทย์วิจารณ์ พานิช กล่าวว่า “KM ด้านการศึกษาต้องมีจุดศูนย์กลางของเป้าหมายอยู่ที่การเรียนรู้ของนักเรียนหรือเป็น KM ครูเพื่อศิษย์” (<http://gotoknow.org/blog/thaikm/215687>) และรายงานวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้ พบว่า ผลที่เกิดขึ้นต่อความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชน ได้แก่ การมีกิจกรรมการกีฬา การร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการการเรียนรู้ของนักเรียน (เลขา ปิยะอัจฉริยะ และคณะ, 2551 : 134)

นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนากลยุทธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นโดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ประชาชนผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการเรียนรู้เพื่อให้เป็นผู้จัดการกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการของชุมชนทำการวิจัยร่วมกับชุมชนการถอดรหัสความรู้ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนให้เป็นความรู้ที่เปิดเผยและสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้งสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 105) ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 มาตรา 57 ได้บัญญัติไว้ว่า ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมหัพภาคบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 64)

การดำเนินกิจกรรมทำให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนมีทักษะ

ในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 2 ที่คุณภาพผู้เรียนได้ระดับคุณภาพดีมากทุกมาตรฐาน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพภายนอก, 2549 : 205) โดยโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และชุมชน เพื่อเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์เกิดการเรียนรู้เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ผู้วิจัยจึงมีเป้าหมายพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความต้องการในการดำเนินการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น
2. เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้
3. เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

คำถามการวิจัย

1. การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้มีกระบวนการอย่างไร
2. กระบวนการจัดการความรู้สามารถพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นได้อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
 - 1.1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2552 จำนวน 27 คน ได้มาโดยการเลือกเจาะจง
 - 1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเม็กดำ จำนวน 3 คน
2. กรอบเนื้อหา สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในชุมชนเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการจัดเวทีสนทนาลើกสาระที่ชุมชน ผู้เรียนมีความต้องการมากที่สุด

3. ระยะเวลา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 สถานที่วิจัย โรงเรียนบ้านเม็กดำ ชุมชนเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนบ้านเม็กดำ อำเภอยพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2552 จำนวน 27 คน ได้มาโดยการเลือกเจาะจงและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเม็กดำ จำนวน 3 คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 8 ชนิด คือ

1. เครื่องมือเชิงปริมาณ
 - 1.1 แบบสำรวจ
2. เครื่องมือเชิงคุณภาพ
 - 2.1 การสนทนากลุ่ม
 - 2.2 เรื่องเล่าเร้าพลัง
 - 2.3 การสกัดชุมชนรู้
 - 2.4 การสังเคราะห์แก่นความรู้
 - 2.5 แบบบันทึกผลหลังการปฏิบัติการกรรมการเรียนรู้
 - 2.6 การถอดบทเรียน
 - 2.7 เวทียืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล

1. ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือแบ่งเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

1.1 แบบสำรวจ (Inventories) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ปกครองนักเรียน ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ นักเรียนของโรงเรียนบ้านเม็กดำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจัดทำแบบสำรวจทั้งลักษณะปลายปิด (Close-ended Question) และปลายเปิด (Open-ended question) แบบปลายปิด ผู้ตอบสามารถเลือกตอบตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ให้เพียงข้อเดียว ส่วนปลายเปิดผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างอิสระตามความเหมาะสม ลักษณะของเครื่องมือแบ่งเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสำรวจเป็นแบบลักษณะแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสำรวจความต้องการวรรณกรรมท้องถิ่นที่ต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตอนที่ 4 แบบสำรวจแบบปลายเปิด (Opened questionair)

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสำรวจตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎี แนวคิดการดำเนินการ สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น กรอบแนวคิดของการวิจัย

2.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสำรวจโดยประยุกต์จากเทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูล

2.3 สร้างแบบสำรวจขึ้นมาจำนวน 1 ฉบับ โดยครอบคลุมลักษณะที่ดีของแบบสำรวจ

2.4 นำแบบสำรวจไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง

2.5 นำแบบสำรวจที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.6 ปรับปรุงแก้ไขแบบสำรวจตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.7 นำแบบสำรวจที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ของการวัด โดยใช้ IOC โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.00 ปรากฏว่าแบบสำรวจระดับความต้องการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นที่สร้างขึ้นมีค่า IOC เฉลี่ยเท่ากับ 0.9

2.8 นำแบบสำรวจที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเหล่า จำนวน 40 คน

2.9 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจให้คะแนนและวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

2.10 คัดเลือกแบบสำรวจ ได้จำนวน 10 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.50-1.0 ปรากฏว่ามีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.890

2.11 จัดพิมพ์แบบสำรวจเป็นฉบับจริงสำหรับใช้กับประชากรต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบบสำรวจโดยมอบหมายให้นักเรียนนำไปแจกให้ผู้ปกครอง พร้อมรวบรวมส่งผู้วิจัยสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนนักเรียนและครูผู้วิจัยจะดำเนินการด้วยตนเอง แล้วนำแบบสำรวจมาให้คะแนนตามเกณฑ์ในการตรวจให้คะแนน และนำคะแนนมาวิเคราะห์โดยใช้ระดับค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือหลายชนิด โดยแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

2.1 แบบการสนทนากลุ่ม

2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจ

2.3 แบบสัมภาษณ์

2.3.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง

2.3.2 แบบสัมภาษณ์นักเรียน

2.3.3 แบบสัมภาษณ์ครู-อาจารย์

2.4 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การประชุมโดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C)

ตอนที่ 3 ผลการปฏิบัติกิจกรรม/โครงการที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะในตัวนักเรียน

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ระดับความต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

1.1 ข้อมูลทั่วไปในการศึกษาระดับความต้องการการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ผลการวิจัยปรากฏผลเมื่อพิจารณาโดยรวมจากทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ 1) ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ 2) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ รวมทั้งสิ้น 193 คน เป็นเพศชาย 79 คน คิดเป็น ร้อยละ 40.93 ของทั้งหมด ในส่วนของอายุของผู้ตอบแบบสำรวจมีอายุอยู่ในช่วง 10-20 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.41 ของทั้งหมด ส่วนระดับการศึกษา มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43 ของทั้งหมด

1.2 ระดับความต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

เมื่อพิจารณาโดยรวม กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม อันประกอบด้วย 1) ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ 2) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ โดยส่วนใหญ่ต่างมีความต้องการให้จัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน และเห็นว่าสามารถจะพัฒนานักเรียนให้เกิดความรักในท้องถิ่น โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดทั้ง 3 กลุ่ม คือ 4.58

1.3 ระดับความต้องการเกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

พิจารณาโดยรวมทั้ง 3 กลุ่มจะเห็นว่า สรรพัญญะ เป็นเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม มีความต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 40.93

1.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่เรื่องที่คล้ายกันเป็นกลุ่มเดียวกันแล้วทำการสังเคราะห์สรุปเป็นประเด็นได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมียืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นควรสอดแทรกมารยาททางสังคมเพื่อให้นักเรียนได้ประพฤติตนให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานที่

2. การพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

การใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ในการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย เรื่องเล่าเร้าพลัง การสกัดชุมชนความรู้ การสังเคราะห์แก่นความรู้ การทบทวนหลังปฏิบัติการการเรียนรู้ และการถอดบทเรียน โดยเครื่องมือแต่ละอย่างจะส่งผลสู่เครื่องมือต่อไป เป็นปฏิบัติการสืบเนื่องต่อกันไป ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นวงจรการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถถอดความรู้ฝังลึกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่น สรรพัญญะ ให้คงอยู่ต่อไป

3. กระบวนการในการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการสำคัญ 4 ขั้นตอนดังกล่าวคือ 1) การศึกษาระดับความต้องการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 2) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 3) การเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ 4) การ

ประเมินผลกระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ที่ส่งผลให้ผู้เรียนเห็นพลังของภูมิปัญญาทางภาษาสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานของความเป็นไทยและรักในท้องถิ่นของตนเอง

4. ผลที่ได้จากการพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยในครั้งนี้โดยส่วนใหญ่ยอมรับว่าการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นเรียนรู้จากปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูได้ตระหนักว่าได้เปิดโอกาสให้บุคลากรผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันวางแผน และยอมรับว่ากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้เป็นงานสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตรทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ผลที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ ส่งเสริมให้ปราชญ์ ผู้รู้ ผู้สูงอายุในชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ เกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเห็นความสำคัญถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวเอง พอใจในตนเองที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผู้ปกครองนักเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครู และนักเรียน มีความต้องการให้จัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยการเรียนเรื่องสรรพัญญะ เนื่องจากเห็นว่าการเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถพัฒนานักเรียนให้เกิดความรักในท้องถิ่นในระดับความต้องการมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตร

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีจุดหมายต้องการให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย โดยเป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2. กระบวนการจัดการความรู้สามารถพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกคือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ โดยสามารถยืดหยุ่นเวลาได้ตามความเหมาะสมภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความมุ่งมั่นในการเล่าเรื่องราวต่างๆ ทำให้เกิดนักจัดการความรู้ในระดับห้องเรียน 4 กลุ่มคือผู้อำนวยความสะดวก ผู้ปฏิบัติงาน ผู้จัดบันทึก และผู้ประสานงาน ทำให้สามารถจัดการองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาภูมิปัญญาต่อยอดใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการส่งเสริม สืบทอดและรักษาไว้อย่างรู้คุณค่า เป็นการเรียนรู้รากเหง้าเพื่อค้นหาคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านการเลือกรับ ปรับใช้ เชื่อมประสานระหว่างวิถีใหม่ๆ ที่เข้ามาผสานกับวิถีเก่าๆ ที่กำลังเลือนหายไปให้กลับมามีประโยชน์และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน อันเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมชุมชนในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ซึ่งให้มีการสืบค้น ถอดความรู้/ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริงร่วมกับปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ และมีกระบวนการที่สอดคล้องกับข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่มุ่งเน้นส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น สังคม เพื่อเอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ ระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์

ชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ชุมชน/ท้องถิ่นสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 มาตรา 57 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่าให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของโนนาเกและทาเคอุชิ ตาม SECI Model ซึ่งเป็นการสร้างและถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล แล้วเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการแปลง Tacit Knowledge ให้กลายเป็น Explicit Knowledge เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม ที่เน้นความรู้ฝังลึกที่อยู่ในคนและแนบแน่นอยู่กับการปฏิบัติ เน้นการเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันกับงานประจำ เน้นการจัดการความรู้โดยผู้ปฏิบัติที่มีผู้จุดประกายและช่วยเหลือสนับสนุนเชิงระบบเชิงทรัพยากรเพื่อเชื่อมโยงกับเป้าหมายหลักขององค์กรซึ่งเน้นให้เกิดการส่งเสริมการดำเนินการในระดับจุลภาคและระดับมหภาคให้เกิดพลังเสริมซึ่งกันและกัน โดยในภาพรวมของระดับมหภาคมุ่งที่จะเป็นภาคีขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคม/เศรษฐกิจฐานความรู้ในทุกภาคส่วนและในระดับจุลภาคมุ่งสร้างทักษะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความรู้ระดับกลุ่มอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนกระบวนการทัศนระดับบุคคลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง มั่นใจในศักยภาพของการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองร่วมกับเพื่อนร่วมงานอันจะนำไปสู่การเป็นบุคคลเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรม เกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมระดับองค์กรเกิดองค์กรเรียนรู้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ คุรุบาทุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจนกระทั่งทำให้เราพบจุดเด่นจุดยืนเฉพาะด้านนั้นๆ ที่แปลกคือกระบวนการจัดการความรู้จะมีความหลากหลายพลิกแพลงได้ไม่มีวันจบสิ้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระดับความต้องการในการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม อันประกอบด้วย 1) ครูโรงเรียนบ้านเม็กดำ 2) ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเม็กดำ รวมทั้งสิ้น 193 คน เป็นเพศชาย 79 คน คิดเป็นร้อยละ 40.93 ของทั้งหมด ในส่วนของอายุของผู้ตอบแบบสำรวจมีอายุอยู่ในช่วง 10-20 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.41 ของทั้งหมด ส่วนระดับการศึกษา มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43 ของทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ต่างมีความต้องการให้จัดการเรียนวรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนและเห็นว่าสามารถจะพัฒนาให้นักเรียนให้เกิดความรักในท้องถิ่น โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดทั้ง 3 กลุ่ม คือ 4.58 เรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม มีความต้องการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด คือ สรรพัญญะ จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 40.93 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งได้จากแบบสำรวจแบบปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่เรื่องที่คล้ายกันเป็นกลุ่มเดียวกันแล้วทำการสังเคราะห์สรุปเป็นประเด็นได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นควรสอดแทรกมารยาททางสังคมเพื่อให้ให้นักเรียนได้ประพฤติตนให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานที่
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า มีกิจกรรมโดยใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ จำนวน 5 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) เรื่องเล่าเจ้าพลัง 2) การสกัดชุดความรู้ 3) การสังเคราะห์แก่นความรู้ 4) การถอดบทเรียน 5) การบันทึกผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้
3. กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความ

ต้องการของท้องถิ่น มีกระบวนการในการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การศึกษาความต้องการการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 2) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 3) กระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น 4) ประเมินกระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการเรียนรู้อวรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้

1.1 การนำกระบวนการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นโดยกระบวนการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสาระการเรียนรู้อื่นๆ ครูผู้สอนควรศึกษาบริบทของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้มีความสอดคล้องกับกระบวนการในการเรียนรู้

1.2 โรงเรียนควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดทักษะในการเล่าเรื่อง และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยด้านการพัฒนาการเรียนรู้อวรรณกรรมท้องถิ่น

2.1 ควรศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับวรรณกรรมท้องถิ่นตามบริบทของชุมชน

2.2 ควรมีการวิจัยโดยเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ข้อมูลมาเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทและสร้างสังคมแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับชุมชน เกิดเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และยกระดับเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก อาจารย์ ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล อาจารย์ ดร.สมบัติ ฤทธิเดช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์

ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนทั้งขอขอบคุณภรรยาและขอบใจบุตรที่ได้ให้กำลังใจและส่งเสริมสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- จิตติพร ชมภูคำ. (2547). "การบริหารเพื่อจัดการความรู้", **จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์**. 21-29 ; มกราคม-มีนาคม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547). **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- รสมาริน ญาณบุญ. (2550). **การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ของผู้เรียน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โรงเรียนบ้านเม็กดำ. (2550). **หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเม็กดำ พุทธศักราช 2546 (ฉบับปรับปรุง 2550)**.
- เลขา ปิยะอัจฉริยะ และคณะ. (2551). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้**.
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. (2548). **รายงานประจำปี KM ประเทศไทย (สคส.) 2548**. กรุงเทพฯ : อุษากาพิมพ์.
- สุรวาท ทองบุ. (2550). **การวิจัยทางการศึกษา**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- สุภากร จันทวานิช. (2549). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, (องค์การมหาชน). (2549). **รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบ 2 (พ.ศ. 2549 - 2553)**.

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549).

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10. กรุงเทพฯ.

Ba, Leona. (2004). "Knowledge Management and Organizational Culture : A Social Action Perspective," **Dissertation Abstracts International**.

Durcikova, Alexandra. (2004). **Roles of Knowledge Management**. San Francisco : Jossey - Bass.

Graber, Hans - Georg. (2000). **Does Organizational Culture Affect The Sharing of Knowledge The Case of a Department in High - Technology Company**. Ottawa : Carlrton.

